

prof. zw. dr hab. Ryszard Wróblewski
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny
Wydział Humanistyczny, Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa

Recenzent:
prof. dr hab. Jacek Pawłowski, Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie

Zdjęcie na okładce z prywatnych zbiorów autora:
turysta na północnej stronie Kościelca w Tatrach

Komitet Wydawniczy:
Andrzej Barczak, Mikołaj Bieluga, Andrzej Borkowski, Grażyna Anna Ciepela,
Janina Florczykiewicz (przewodnicząca), Robert Gałązkowski, Jerzy Gieorgica,
Arkadiusz Indraszczyk, Beata Jakubik, Jarosław Kardas, Wojciech Kolanowski,
Agnieszka Prusińska, Zofia Rzymowska, Sławomir Sobieraj, Stanisław Socha,
Maria Starnawska, Grzegorz Wierzbicki, Waldemar Wysocki

© Copyright by Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2017

Żaden fragment tej publikacji nie może być reprodukowany, umieszczany w systemach przechowywania informacji lub przekazywany w jakiegokolwiek formie – elektronicznej, mechanicznej, fotokopii czy innych reprodukcji – bez zgody posiadacza praw autorskich.

ISBN 978-83-7051-845-5

Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach
08-110 Siedlce, ul. Żytnia 17/19, tel. 25 643 15 20
wydawnictwo.uph.edu.pl
Format B-5. Ark. wyd. 27,2. Ark. druk. 26,0.

Druk i oprawa: EXDRUK, Włocławek

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	11
1. STUDIA BEZPIECZEŃSTWA.....	17
1.1. Geneza i rozwój studiów bezpieczeństwa.....	17
1.2. Nurty badawcze w obszarze studiów bezpieczeństwa.....	21
1.2.1. Uwagi wstępne	21
1.2.2. Studia strategiczne.....	24
1.2.3. Realizm	28
1.2.3.1. Wprowadzenie.....	28
1.2.3.2. Realizm klasyczny.....	29
1.2.3.3. Neorealizm.....	30
1.2.3.4. Defensywny realizm strukturalny.....	31
1.2.3.5. Ofensywny realizm strukturalny.....	32
1.2.3.6. Realizm „wzlotów i upadków”	33
1.2.3.7. Realizm neoklasyczny.....	34
1.2.3.8. Podsumowanie.....	35
1.2.4. Liberalizm.....	38
1.2.4.1. Wprowadzenie.....	38
1.2.4.2. Liberalizm tradycyjny (kantowski).....	39
1.2.4.3. Liberalizm gospodarczy (<i>douce commerce</i>)	40
1.2.4.4. Teoria demokratycznego pokoju.....	42
1.2.4.5. Neoliberalny instytucjonalizm.....	43
1.2.4.6. Podsumowanie.....	44
1.2.5. Badania nad pokojem (<i>peace studies</i>)	46
1.2.5.1. Rozwój badań nad pokojem.....	46
1.2.5.2. Podstawowe pojęcia badań nad pokojem w ujęciu J. Galtunga.....	49
1.2.5.3. Podsumowanie.....	50
1.2.6. Konstrukttywizm.....	51
1.2.6.1. Wprowadzenie.....	51
1.2.6.2. Zasady i ogólne założenia.....	54
1.2.6.3. Konstruowanie bezpieczeństwa: działania, struktury i zmiana	55
1.2.6.4. Podsumowanie.....	55
1.2.7. Krytyczne studia bezpieczeństwa.....	57
1.2.7.1. Wprowadzenie.....	57
1.2.7.2. Szkoła walijska.....	58
1.2.7.3. Szkoła kopenhaska.....	60
1.2.7.4. Międzynarodowa socjologia polityczna i szkoła paryska.....	64
1.2.7.5. Podejście feministyczne.....	65
1.2.7.6. Poststrukturalistyczne studia bezpieczeństwa.....	67
1.2.7.7. Postkolonialne studia bezpieczeństwa.....	68
1.2.7.8. Podsumowanie.....	69

1.2.8. Bezpieczeństwo jednostki.....	70
1.2.8.1. Wprowadzenie.....	70
1.2.8.2. Granice przedmiotu. Aktualne debaty i kontrowersje.....	71
1.3. Ogólna charakterystyka studiów bezpieczeństwa.....	73
2. NAUKI O BEZPECZEŃSTWIE JAKO DYSCYPLINA NAUKOWA.....	78
2.1. Narodziny i rozwój nauk o bezpieczeństwie.....	78
2.2. Czym zajmują się nauki o bezpieczeństwie?.....	81
2.3. Pojęcie bezpieczeństwa podmiotu.....	84
2.4. Zakres przedmiotowy dyscypliny.....	88
2.5. Tożsamość nauki o bezpieczeństwie.....	93
2.6. Nauki o bezpieczeństwie jako nauka o ochronie fundamentalnych wartości człowieka i społeczeństwa państwowego.....	99
2.6.1. Pojęcie wartości.....	99
2.6.2. Wartości chronione jednostki.....	101
2.6.2.1. Uwagi wstępne.....	101
2.6.2.2. Prawa człowieka i obywatela.....	102
2.6.2.3. Jakość życia.....	105
2.6.3. Wartości chronione społeczeństwa.....	107
2.6.3.1. Uwagi wstępne.....	107
2.6.3.2. Zwierzchnictwo narodu.....	108
2.6.3.3. Podział władzy.....	109
2.6.3.4. Pluralizm polityczny.....	111
2.6.3.5. Państwo prawne.....	111
2.6.3.6. Demokracja.....	112
2.6.3.7. Sprawiedliwość.....	113
2.6.4. Wartości chronione instytucji państwa.....	114
2.6.4.1. Bezpieczeństwo narodowe.....	114
2.6.4.2. Suwerenność państwa.....	120
2.6.4.3. Całość terytorialna.....	121
2.6.4.4. Tożsamość narodowa.....	122
2.6.4.5. Jakość życia obywateli.....	124
2.6.4.6. Ład społeczny i porządek publiczny.....	125
2.6.5. Zagadnienie współzależności i zgodności wartości podmiotu i przedmiotów referencyjnych bezpieczeństwa.....	127
2.7. Zagadnienie paradygmatu w naukach o bezpieczeństwie.....	128
2.7.1. Uwagi wstępne.....	128
2.7.2. Paradygmat w węższym znaczeniu.....	132
2.7.3. Paradygmat w szerszym znaczeniu.....	133
2.7.3.1. Siatka pojęciowa.....	133
2.7.3.2. Założenia ontologiczne.....	134
2.7.3.3. Założenia epistemologiczne.....	136
2.7.3.4. Założenia metodologiczne.....	137
2.7.3.5. Założenia aksjologiczne.....	138
2.7.3.6. Założenia prakseologiczne.....	139

2.8. Proces i metoda badania naukowego w naukach o bezpieczeństwie.....	140
2.8.1. Proces badania naukowego.....	140
2.8.2. Metody rozwiązywania problemów naukowych.....	144
2.8.2.1. Uwagi wstępne.....	144
2.8.2.2. Metoda systemowa – podejście systemowe.....	144
2.8.2.3. Metoda idealizacji.....	146
2.8.2.4. Metoda modelowania.....	147
2.8.2.5. Studia nad przyszłością.....	149
2.8.2.6. Koncepcja przyczynowości.....	153
2.8.2.7. Koncepcja strategii (myślenia i działania strategicznego) i jej projektowanie w obszarze bezpieczeństwa narodowego.....	155
2.9. Specjalności naukowe.....	161
2.10. Teorie.....	164
2.11. Nauki o bezpieczeństwie a inne nauki.....	164
2.11.1. Uwagi wstępne.....	164
2.11.2. Powiązania – perspektywy badawcze.....	168

3. PAŃSTWO JAKO GWARANT BEZPIECZEŃSTWA

JEDNOSTKI, SPOŁECZEŃSTWA I WŁASNEGO.....	174
---	------------

3.1. Uwagi wstępne.....	174
3.2. Funkcje państwa w obszarze bezpieczeństwa jednostek i społeczeństwa.....	175
3.2.1. Rządy, polityka i władza.....	175
3.2.2. Przywództwo polityczne i strategiczne.....	177
3.2.3. Siła państwa.....	179
3.2.3.1. Pojęcie siły państwa.....	179
3.2.3.2. Czynniki siły narodowej i ich ewaluacja.....	180
3.2.4. Prymat polityki nad siłą militarną i polityka wojskowa państwa.....	183
3.2.4.1. Uwagi wstępne.....	183
3.2.4.2. Cele polityczne i wojskowe w konflikcie zbrojnym.....	184
3.2.4.3. Pole strategiczne państwa. Dylematy strategiczne.....	187
3.2.4.4. Zagadnienie koordynacji polityki bezpieczeństwa.....	188
3.3. Polityka socjalna państwa	190
3.3.1. Pojęcie polityki socjalnej i jej modele	190
3.3.2. Dylemat wyboru strategii rozwojowej.....	193
3.4. Konflikty społeczne.....	197
3.4.1. Pojęcie	197
3.4.2. Dynamika konfliktów społecznych.....	199
3.4.3. Spektrum konfliktów społecznych.....	200
3.4.4. Zapobieganie konfliktom społecznym i ich rozwiązywanie.....	202
3.5. Wizje (koncepcje) ochrony wartości państwa jako instytucji.....	202
3.5.1. Uwagi wstępne.....	202
3.5.2. Koncepcje polityki bezpieczeństwa państwa – perspektywa zewnętrzna.....	203
3.5.2.1. Równowaga sił.....	203
3.5.2.2. Odstraszanie.....	204

3.5.2.3. Niezaangażowanie (neutralność).....	205
3.5.2.4. Sojusze.....	206
3.5.2.5. Bezpieczeństwo zbiorowe.....	208
3.5.2.6. Wspólne bezpieczeństwo.....	209
3.5.3. Koncepcje ochrony wartości państwa w środowisku wewnętrznym.....	211
3.5.3.1. Ochrona tożsamości narodowej.....	211
3.5.3.2. Ochrona jakości życia obywateli.....	213
3.5.3.3. Ochrona ładu społecznego i porządku publicznego.....	214
3.6. Strategia bezpieczeństwa narodowego jako koncepcja ochrony wartości jednostek i społeczeństwa państwowego.....	216
3.6.1. Cechy charakterystyczne strategii.....	216
3.6.2. Zawartość strategii – program ochrony wartości przedmiotów referencyjnych.....	217
3.7. System bezpieczeństwa narodowego jako platforma urzeczywistniania wartości jednostek i społeczeństwa państwowego.....	218
3.7.1. Pojęcie systemu bezpieczeństwa narodowego.....	218
3.7.2. Misja i cele systemu.....	222
3.7.3. Strategiczny Przegląd Bezpieczeństwa Narodowego (SPBN).....	223
3.7.4. Proces kontroli strategicznej.....	226
3.7.5. System obronny państwa.....	227
3.7.5.1. Uwagi wstępne.....	227
3.7.5.2. Charakterystyka systemu.....	228
3.7.5.3. Podsystemy.....	231
3.7.5.4. Gotowość obronna państwa.....	236
3.7.6. System zarządzania kryzysowego.....	238
3.7.6.1. Uwagi wstępne.....	238
3.7.6.2. Systemy ratownicze i ich działania.....	241
3.7.6.3. Organizacja pomocy poszkodowanym.....	247
3.7.6.4. Podsumowanie.....	252
3.7.7. Stany nadzwyczajne.....	253
3.7.7.1. Uwagi wstępne.....	253
3.7.7.2. Stan klęski żywiołowej.....	256
3.7.7.3. Stan wyjątkowy.....	256
3.7.7.4. Stan wojenny.....	257
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE BEZPIECZEŃSTWA SPOŁECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO.....	260
4.1. Uwagi wstępne.....	260
4.2. System międzynarodowy.....	261
4.2.1. Pojęcie.....	261
4.2.2. Dynamika systemu międzynarodowego: trendy rozwojowe świata.....	264
4.2.2.1. Uwagi wstępne.....	264
4.2.2.2. Globalizacja w perspektywie bezpieczeństwa przedmiotów referencyjnych.....	267

4.2.2.3. Wpływ rozwoju technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych na bezpieczeństwo przedmiotów referencyjnych.....	270
4.2.2.4. Zróżnicowany rozwój cywilizacyjny.....	275
4.2.3. Przyszłość państw i społeczeństw.....	280
4.3. System międzynarodowy jako źródło zagrożeń dla chronionych wartości społeczeństwa państwowego.....	281
4.3.1. Uwagi wstępne.....	281
4.3.2. Terroryzm i terror.....	283
4.3.3. Proliferacja broni masowego rażenia.....	286
4.3.4. Kryzysy państwa i ich wpływ na bezpieczeństwo przedmiotów referencyjnych.....	288
4.3.4.1. Pojęcie sytuacji kryzysowej i kryzysu państwa.....	288
4.3.4.2. Kryzysy polityczno-militarne w kontekście bezpieczeństwa przedmiotów referencyjnych.....	291
4.3.4.3. Perspektywy badawcze w badaniach nad kryzysami politycznymi (polityczno-militarnymi).....	294
4.3.5. Zagrożenia konfliktami zbrojnymi niebędącymi wojną.....	297
4.3.5.1. Pojęcie konfliktu zbrojnego niebędącego wojną.....	297
4.3.5.2. Konflikty zbrojne niebędące wojną a bezpieczeństwo przedmiotów referencyjnych.....	300
4.3.6. Zagrożenia wojenne.....	301
4.4. Bezpieczeństwo międzynarodowe.....	302
4.4.1. Pojęcie.....	302
4.4.2. Wpływ bezpieczeństwa międzynarodowego na bezpieczeństwo przedmiotów referencyjnych.....	306
4.5. Globalna zmiana środowiska przyrodniczego w kontekście bezpieczeństwa przedmiotów referencyjnych.....	308
4.5.1. Uwagi wstępne.....	308
4.5.2. Problemy ekologiczne.....	308
4.5.3. Wpływ problemów ekologicznych na bezpieczeństwo jednostek i społeczeństwa państwowego.....	311
4.6. Wnioski.....	317
5. KULTURA BEZPIECZEŃSTWA SPOŁECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO.....	319
5.1. Pojęcie kultury i jej warstwy. Typy i formy organizacyjne społeczeństw.....	319
5.2. Kultura narodowa.....	323
5.3. Kultura polityczna.....	325
5.3.1. Pojęcie.....	325
5.3.2. Typy kultury politycznej.....	326
5.3.3. Postawy i zachowania polityczne.....	328
5.4. Kultura bezpieczeństwa narodowego.....	330
5.4.1. Ogólna kultura bezpieczeństwa narodowego.....	330
5.4.2. Kultura strategiczna bezpieczeństwa narodowego.....	331

5.5. Kultura organizacyjna w obszarze bezpieczeństwa narodowego.....	338
5.5.1. Uwagi wstępne.....	338
5.5.2. Uwarunkowania kulturowe funkcjonowania SBN.....	340
5.6. Badanie kultury bezpieczeństwa narodowego. Diagnoza i zmiana.....	342
5.6.1 Uwagi wstępne.....	342
5.6.2. Metody, techniki i narzędzia badawcze.....	344
ZAKOŃCZENIE.....	346
BIBLIOGRAFIA.....	348
A. Pozycje zwarte.....	348
B. Artykuły.....	359
C. Źródła internetowe.....	362
D. Akty prawne i dokumenty normatywne.....	366
INDEKS SKRÓTÓW.....	369
INDEKS NAZWISK.....	373
INDEKS RZECZOWY.....	379
WYKAZ RYSUNKÓW I TABEL.....	390
A. Rysunki.....	390
B. Tabele.....	392
ZĄŁĄCZNIKI.....	393
1. Mapowanie krytycznych studiów bezpieczeństwa	393
2. Siatka pojęciowa nauk o bezpieczeństwie (niepełna).....	394
3. Katalog interesów narodowych oraz celów strategicznych.....	397
SUMMARY	399
TABLE OF CONTENTS	403
СОДЕРЖАНИЕ	409